

Fəttah XALIQZADƏ

AMK-nınprofessoru

Bakı, Yasamal rayonu, Ələsgər Ələkbərov 7

Sənəşınaslıq üzrə fəlsəfə doktoru

Email: halikzade@mail.ru

TARIXİ ETNOMUSIQŞINASLIQ HAQQINDA İLK BÖYÜK KİTAB

Xülasə: Hazırkı məqalə etnomusiqşınaslığın yeni bir sahəsini təşkil edən, C.Mak.Kollum və D.G.Hebert tərəfindən nəşr edilmiş Theory and Method of historical Ethnomusicology – “Tarixi etnomusiqşınaslığın nəzəriyyəsi və metodu” adlı ilk iri həcmli kitaba həsr olunmuşdur. Resenziyanın müəllifi fənnin tarix, metodologiya, nəzəriyyə, fəlsəfə və digər mühüm aspektlərini nəzərdən keçirir və eləcə də, həmin toplunun digər fəsillərinin ümumi məzmununu və elmi yanaşmalarını qısaca şərh edir.

Açar sözlər: tarixi etnomusiqşınaslıq, musiqi tarixi, nəzəriyyə, metod, elmi yanaşmalar

Məlumdur ki, Qərb etnomusiqşınaslığının (*ethnomusicology*) ümumbəşəri əhəmiyyəti və respublikamızda xarici ədəbiyyatın qıtlığı üzündən müvafiq əsərlərin vaxtında tapılıb milli mütəxəssislərə təqdim edilməsi çox vacibdir. Bu gün etnomusiqşınaslıq üzrə klassik müəlliflərin – Q.Adler, E.M.f.Hornbostel, K.Zaks, A.Merriam, A.Lomaks, C.Bleyking, B.Nettl, T.Rays və bir çox başqalarının Azərbaycanda geniş təbliği öz əhəmiyyətinə görə Şərqi və Qərbi klassik musiqi-nəzəri sistemlərdən heç də geri qalmır və milli musiqşınaslığın inkişafında müstəsna rol oynayır.

Əsası dahi Üzeyir bəy Hacıbəylinin möhtəşəm fəhmi və həssasiyyəti sayəsində qoyulmuş Azərbaycan etnomusiqşınaslığı sonralar bir müddət mürəkkəb və ziddiyyətli inkişaf yoluna qədəm qoysa da, ötən əsrin sonlarından yenidən dirçəldilməyə başlamış və hazırda öz üzərinə ağır və məsuliyyətli vəzifələr götürmüşdür (5). Qərbi məşhur etnomüzikoloq alimlərdən fərqli olaraq, milli mütəxəssislərimiz əsasən doğma musiqi mədəniyyətini araşdırmaqla məşğul olurlar. Eyni zamanda dünya etnomusiqşınaslığının əsasları və müxtəlif inkişaf mərhələləri ilə yaxından tanış olmaq, “lokal şəraitdə çalışıb, qlobalcasına düşünmək” (*locally doing, globally thinking*) düsturu əsasında çalışmaq, fənnin ən müasir təmayüllərini əxz etmək də olduqca önəmlidir.

XXI əsrdə etnomusiqşınaslıq elmi bir sıra yeni nailiyyətlər qazanmışdır. Onların arasında tarixi araşdırmaların cidd-cəhdlə işlənilməsi xüsusi vurğulanmalıdır. Qeyd olunan təmayül yeni nəsil tədqiqatçıları Conatan Mak.Kollum və David G.Hebert tərəfindən nəşr etdirilən “Tarixi etnomusiqşınaslıqda nəzəriyyə və metod” adlı iri həcmli kitabda bariz ifadəsini tapmışdır - *Theory and Method in Historical Ethnomusicology* (1).

Ümumiyyətlə, etnomusiqşınaslıq konsepsiyasında tarixi problematika əzəldən böyük imkanlara malik olmuşdur. Lakin həmin potensial müəyyən səbəblər üzündən çox gec – yalnız ötən əsrin son onilliyindən etibarən aktuallaşmış, beləliklə də yeni istiqamətin intensiv şəkildə işlənilməsinə yol açılmışdır. Kitab həm etnomusiqşınaslıq sahəsində geniş üfqlər açır, həm də ağı ləkələrlə dolu olan Azərbaycan musiqi tarixşınaslığının inkişafına müsbət təsir göstərə bilər.

Əslində məqalələr toplusu olan bu sanballı nəşr özünün elmi yeniliyi, dolğun məzmunu və geniş tətbiqi imkanları ilə son illərin dəyərli tədqiqatlarından hesab olunur. C.Mak.Kollum və D.Herbert kitabın araya-ərsəyə gəlməsində mühüm rol oynamış və məcmuədə beş fəslin müəllifləri qismində çıxış etmişlər. Onlar müqəddimə əhəmiyyətli ilk üç fəsilə sonuncusunu birlikdə yazmışlar (I, II, III və XI). Xüsusi bir mövzuya həsr olunmuş VI fəslin də yazarı C.Mak.Kollumdur.

Ayrıca ölkə və xalqların musiqi tarixinə həsr olunmuş qalan 6 fəsil isə digər mütəxəssislər tərəfindən yazılmışdır. Beləliklə, vahid mövzu ətrafında birləşmiş bu sanballı nəşr sıx əməkdaşlığın gözəl bəhrəsidir. Bir çox aktual elmi məsələlərin əl-ələ verib işlənilməsində Azərbaycan

mütəxəssislərinin də müəyyən təcrübəsi vardır (7). Bununla belə, bir az da irəli gedib alimlərimizin dünya elminə inteqrasiyasını və çeşidli layihələrdə yaxından iştirakını da arzu edərdik.

Rəy verdiyimiz kitabın meydana gəlməsində etnomusiqşünaslıqla humanitar və ictimai elmlərin sıx qarşılıqlı əlaqələri, elmi ideya, baxış və layihələrin beynəlxalq konfrans və seminarlarda aprobasiyası, okeanın hər iki tayından – Avropa və ABŞ-dan olan mütəxəssislərin çevik və operativ fəaliyyəti də, şübhəsiz ki, öz bəhrəsini vermişdir. Naşirlər tandemi sələfləri və müasirlərinin qiymətli elmi töhfələrini dərinləndirən təhlil edir, həmkarlarının söylərini vahid bir məcraya yönəltməyə nail olurlar.

Müasir etnomusiqşünaslığın mühüm nailiyyəti kimi qəbul edilən bu kitab bir sıra amillərin təsiri nəticəsində meydana gəlmişdir. Ön sözün müəllifi Kit Hovard humanitar və ictimai elmlərdə olduğu kimi, etnomusiqşünaslıqda da “tarixə qayıdış” (*historicalturn*) meylini qeyd edir (1, IX). Məşhur amerikalı alim Bruno Nettl isə yazır “Mənə elə gəlir ki, etnomusiqşünaslığın dəyəri və töhfəsi öz mahiyyəti və geniş mənası etibarilə tarixilikdədir (*historical*)” (2, s. 11).

Tarixə və özəlliklə də, musiqi tarixinə qarşı münasibətin dəyişməsi etnomusiqşünaslığın yeni və perspektivli bir qolunun meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur. Müasir anlayışlara görə, tarix yalnız keçmiş dövrlərə aid olmayaraq, bugünüməzə qədər gəlib çıxan, onun ayrılmaz bir parçasına çevrilən dərin məzmunlu bir anlayışdır. Keçmişin hadisələri sadəcə baş vermir, onlar tədqiqatçılar tərəfindən təfsir olunduqda tarixə çevrilir. Nəticədə ənənələrin qorunub saxlanması əvəzinə onların zənginləşdirilməsi qayğısı meydana çıxır, muzey eksponatları - tarixi artefaktlar olmaqdan başqa bugünün tələblərinə də həmçinin xidmət edir.

Onu da xatırlatmaq lazımdır ki, klassik Avropa musiqşünaslığı sənətin yüzillər, minillər və daha çox davam etmiş şifahi inkişaf dövrlərinə az müraciət edib. Bu sahədə əhəmiyyətli dəyişikliklər yeni tipli musiqi tarixşünaslığının və etnomusiqşünaslığın üzərinə düşmüşdür.

Etnomusiqşünaslıq hələ müqayisəli musiqşünaslıq dövründən (1885) öz diqqətini qədim mənşəli şifahi musiqi yaradıcılığına yönəldirmiş, bu günün folklor durumundan çıxış etsə də, onun yaxın, uzaq və mümkün qədər qədim keçmişlərinə nüfuz etməyə başlamışdır. Lakin bu meyllər etnoqrafik kontekstin hökmranlığı şəraitində xeyli müddət kölgədə qalmış və yalnız son zamanlar (1990- cı illərdən etibarən) aktuallaşmışdır.

Bütün bunlar tarixi etnomusiqşünaslıq nəzəriyyəsinin işlənməsinə gətirib çıxarmış, musiqşünaslıqla etnomusiqşünaslıq arasında suni yaradılmış səddin aradan qaldırılmasına, onların sıx rəbitəsi və hətta birləşdirilməsinə yol açmışdır.

Kitabın ilk 3 fəsildən ibarət böyük bir müqəddiməsi ilə yekun fəsil (XI) arasında özünə yer alan müstəqil tədqiqat əsərləri (IV-X fəsillər) müəyyən ölkə və xalqların spesifik musiqi tarixinə həsr olunmuşdur. İran, erməni, yəhudi, Hindistan, Afrika, Cənubi Amerika, Şərqi Asiya mədəniyyətlərindən hər birinin özünəməxsus problem və vəzifələri olsa da, onlar vahid konsepsiyaya əsaslanır. Bu mənada naşirlərin təqdim etdikləri fəsillər (I, II, III və XI), habelə layihəyə cəlb etdikləri kontributorların məqalələri bir-birilə uzlaşdırılaraq bütöv bir vəhdət təşkil edir.

Müqəddimə əhəmiyyətli üç başlanğıc və bir yekun fəsil (I,II, III və XI fəsillər) , habelə Ön söz (K.Hovard) etnomusiqşünaslığın yeni istiqamətinin ümumi qanunauyğunluqlarına həsr olduğu üçün daha böyük maraq oyada bilər. Bunu nəzərə alaraq həmin hissələrin məzmununu bir qədər ətraflı şəkildə şərh etmək niyyətdəyik. Ann Bakli, Deyl Olsen, Robert Provayn, Peter Cefferi, Bonnie Vade, Kay Shelemay, Gariy Tomplinson kimi alimlərin rəngarəng tarixi etnomusiqşünaslıq araşdırmalarını (IV-X fəsillər) nəzərdən keçirərkən onların fənlərarası yanaşma və üsullarını vurğulamaqla kifayətlənirik. Bu mənada çoxəsrlik Azərbaycan musiqisi ilə sıx tarixi-mədəni əlaqələrdə inkişaf etmiş fars klassik dəstgahlarının tarixindən bəhs edən V fəsil - A.E.Lukas *Qədim musiqi, müasir mif...* (1, s. 175-195) istisna təşkil edəcəkdir.

Ön söz - “*Keçmiş daha yad bir ölkə deyildir*” (1, IX) görkəmli alim, tanınmış etnomusiqşünas Kit Hovard tərəfindən yazılmışdır. Musiqi tarixi dövrlərin araşdırılmasına böyük ümidlər bəsləyən alim “Ön söz”ün başlığı kimi məşhur yazıçı L.Hartlidən iqtibas etdiyi skeptik bir müddəanın tam tərsini vermişdir. Bu inam və ümid boş yerdə peyda olmamış, humanitar elmlərdə olduğu kimi, etnomusiqşünaslığın da tarixə üz tutması (*historical turn*) ilə şərtləndirilmişdir.

K.Hovard Ön sözün məcazi başlığından ilham alaraq öz yazısını da bədii obrazlarla zənginləşdirmişdir.

“*Tarixi etnomusişşünaslıqın təməlləri*” (“*Foundations of Historical Ethnomusicology*”) adlı ilk fəsildə qeyd olunduğu kimi, bu sahə heç də dar ixtisas sahiblərinə ünvanlanmır. Həqiqətən, kitabın oxucular dairəsi kifayət qədər geniş olub, “musiqi tarixşünaslıqını, etnomusişşünaslıqı, caz və populyar musiqi tədqiqatlarını, erkən musiqi ifaçılıqı növlərini, musiqi təhsili tarixini”(2;s.11) və s. əhatə edə bilər. Tarixi etnomusişşünaslıqın başlıca mahiyyətini incələmək məqsədilə nəşirlər əvvəlcə etnomusişşünaslıqın mövcud olan təriflərini şərh edir və həmin təriflərdə tarixi məsələnin yalnız öləri şəkildə toxunulduğunu göstərməyə çalışırlar.

Bu baxımdan SEM'in (Society for Ethnomusicology – Etnomusişşünaslıq Cəmiyyətinin rəsmi veb saytında “Etnomusişşünaslıq nədir?” sualının üç bənddən ibarət olan cavabında tarixi aspektin kifayət qədər qabardılmaması nəzərə çatdırılır. Halbuki, bu elmin məşhur nümayəndələrindən biri olan Bruno Nettlin qənaətinə görə, “etnomusişşünaslıqın dəyəri və töhfəsi öz mahiyyəti və geniş mənası etibarilə tarixilikdədir” (2;s.11).

Digər nüfuzlu alim Timosi Rays öz tədqiqatında (4) Alan Merriamın triadasını inkişaf etdirərək etnomusişşünaslıqda tarixi məsələnin nə qədər önəmli yer tutduğunu sübuta yetirir: 1. Musiqinin ictimai dəstəklənməsi, (*socially maintained*); 2. Tarixi konstruksiyası (*historical construction*); 3. Fərdi şəkildə yaradılması və yaşanıması” (*creation and experience*).

Oxucuları nisbətən yenicə yaranmış bu sahə ilə yaxından tanış etmək məqsədi ilə eyni fəsil tarixi etnomusişşünaslıqın təşəkkülündə mühüm rol oynamış alimlərin fəaliyyəti (Karl Engel-1, Kurt Zaks, Karl Engel-2, Çarlz Sieger, Bruno Nettl), habelə son zaman baş vermiş gəlişmələri də işıqlandırır, irəlindəki fəsillərin (IV-X) qısa icmalını təqdim edir və yekunlaşdırıcı qeydlərlə tamamlanır. “Tarixin unudulması və yenidən kəşfi” (*Neglect and Rediscovery of History*), “Qırılmış bağlar” (*Missing Links*, 1;s.9), “Qlobal musiqi tarixindən tarixi etnomusişşünaslığa doğru”, “*Whither ethnomusicology*” kimi bölmə başlıqları da mühüm məna yükünə malikdir.

Kitabın ümumi məzmununu, xüsusilə də II və III fəsillərində araşdırılan metod və nəzəriyyə problemlərini doğru-dürüst dərk etmək üçün Qərb elminin anlayışlar aparatını qısaca şərh etmək lazımdır. *Nəzəriyyə* anlayışının “prinsiplər sistemi” kimi açıqlanması ilə “baxışlar sistemi” arasında fərq böyük deyilsə, “metod” məhfumu bir empirik təcrübə kimi (*empirical experience*) yalnız praktiki fəaliyyətə aid edilir və Azərbaycanda işlənilən *metodika* kimi izah olunur. Təbii ki, metodologiya da təxminən *metodikaların cəmi* mənasını bildirir.

II fəsilin adından da görüldüyü kimi (“*XXI əsrdə tarixi etnomusişşünaslıqın metodologiyaları*”) nəşirlər elmin ən son nailiyyətləri və perspektivlərindən geniş şəkildə bəhs edirlər. Fəslin texnologiyalar məsələsindən başlaması isə müasir elm və texnikanın yeni vasitələrinin tətbiq edilməsi tələbləri ilə bağlıdır.

Müəlliflər tarixi araşdırmalarda əski faktların diqqətlə öyrənilməsinə tövsiyə edir (“*Köhnəni öyrənməklə yenini tapmaq*” 1;s.37) və empirik üsulların məkan və növlərini (arxiv, muzey, kitabxana saxlanıcı, audio və videoteka, internet resursları və s.) qeyd edir. Onlar faktların saysız-hesabsız rəngarəngliyi şəraitində hesablanma (*computational*) metodlarını da nəzərdən keçirirlər.

Etnomusişşünaslıqda zəngin material və məlumatın toplanılması əzab-əziyyətli sahə araşdırmalarını tələb etsə də, tədqiqatların səliqə ilə yazıya alınması üçün “*armchair*” - rahat kreslolarda əyləşib, masa üzərindəki çalışmalar tövsiyə edilir. (“*armchair*” - kreslo deməkdir.)

II fəslin “*Tədqiqatın strategiyası*” sərlövəsi altında verilmiş bölmələrində nəşirlər özlərinin çox zəngin elmi-praktiki təcrübələrini öz oxucuları ilə paylaşır, əlyazma və audiovizual mənbələrin necə əldə olunması, şifahi tarixin öyrənilməsi, onlayn mənbələrinin mühafizəsi, səsli və görüntülü filmlərin (*Sound and Videofilms*) təhlili qaydaları və bəzən qarşıya çıxan etika məsələlərini ətraflı şərh edirlər.

III fəsildə (“*Tarixin fəlsəfəsi və tarixi etnomusişşünaslıqda nəzəriyyə*”) ümumi tarixşünaslığa və deməli, tarixi etnomusişşünaslığa bu və başqa dərəcədə təsiri olan bir sıra nəzəriyyə və fəlsəfi məsələlərdən geniş bəhs olunur,

Bütövlükdə, musiqi fəlsəfəsindən fərqli olaraq, musiqişünaslıqın fəlsəfəsi yalnız 1990-cı illərdən etibarən işlənilməyə başlamışdır. Görkəmli etnomusişşünas Bruno Nettl 1991-ci ildə

yazırdı: “Böyük bir sahə olan musiqşünaslığın fəlsəfəsi seminar və nəşrlərdə hələ meydana gəlməmişdir” (1, s. 85). Üstəlik, etnomusiqşünaslıqda nəinki fəlsəfi, həmçinin nəzəri məsələlər də yenidən işlənilməyə başlamış və bu məqsədlə uzun müddət sosial–mədəni antropologiyadan istifadə edilmişdi. Buna görə də, əvvəlcə etnomusiqşünaslığın nəzəriyyəsi sahəsində atılan ilk addımlara – R.Stoun, T.Rays, S.Loza, K.Negus və A.Barnardın dəyərli elmi məqalələrinə diqqət yetirilir.

III fəsil musiqi elminin yenidən işlənilməyə başlamış fəlsəfi məsələlərindən çıxış edərək bu ideyaların tarixi etnomusiqşünaslıq üçün əhəmiyyətindən geniş bəhs edir. Çeşidli elmi biliklər, araşdırma təcrübəsi və incə psixoloji məqamlar tarixi etnomusiqşünaslığa təsirsiz ötürmədiyi üçün həmin fəsildə müxtəlif mövzuların, məsələn, trans–mədəni əlaqələr və hibridləşmənin araşdırılmasında da tarixi aspektin əhəmiyyəti əsaslandırılır.

Burada nəzərdən keçirilən fəlsəfi və nəzəri problemlər arasında sıx qarşılıqlı münasibətlər özünü göstərir. Hər halda, tədqiqatın məntiqi gedişatından bəlli olduğu kimi, tarixi etnomusiqşünaslığın fəlsəfəsinə aparın yol onun nəzəriyyəsiindən keçmişdir.

Sözgedən fəsil də, özündən əvvəlkilər kimi, bir çox bölmə və yarım bölmələrdən ibarətdir. Onun ümumi məzmununu mahiyyətcə üç məsələ ətrafında birləşdirmək olar: Tarixi etnomusiqşünaslığın fəlsəfəsi (1), nəzəriyyəsi (2) və eləcə də qonşu sahələrdə meydana gələn və tarixi fənnin problemlərinə tətbiq edilə bilən nəzəriyyələr (məsələn, mədəniyyətin yaddaşı nəzəriyyəsi)

C.Mak.Kollum və D.Hebert irəliyə sürülən problemlərin izahına tarixi etnomusiqşünaslığın sırf nəzəri məsələlərinə həsr olunmuş hələlik azsaylı elmi məqalələrin şərhindən başlayırlar. R.Stoun, T.Rays kimi alimlərin əsərləri fənnin inkişafında önəmli hadisə olmaqla onun fəlsəfəsinə də bir hazırlıq və ya müqəddimə hesab olunur. C.Mak.Kollum və D.Herbert daha sonra tarixi yanaşmanın uğurla tətbiq edilə biləcəyi bir sıra sahə və mövzuları göstərir, qonşu elmlərin nailiyyətlərindən də imkan daxilində faydalanırlar. Onlar bir tərəfdən tarixi etnomusiqşünaslığı araşdırır, digər tərəfdən isə humanitar elmlər üzrə münasib ədəbiyyatı ciddi cəhədlə şərh edib müəyyən ümumiləşdirmələr aparırlar.

Tarixi etnomusiqşünaslığın fəlsəfəsinə həsr olunmuş fəsildə onun iki başlıca qolunun məqsəd və vəzifələri şərh olunur. a) *Tənqidi fəlsəfə* ümumi tarixşünaslığın başlıca problemləri ilə məşğul olur və keçmişin hadisələrini öyrənməkdən ötrü daha effektiv metodları arayıb-axtarır. Fakt və hadisələrin doğruluğunu təsdiq edən dəlillərin tapılması və inandırıcı nəticələrin alınması da tənqidi fəlsəfəni düşündürən məsələlərdəndir. b) *Spekulyativ fəlsəfə* insanın uzun zaman ərzindəki təkamülünü izləməklə, keçmişin, məsələn, qədim musiqinin nə dərəcədə öyrənilə bilməsi məsələsinə irəli sürür. Bununla əlaqədar, Stanford Fəlsəfi Ensiklopediyasının onlayn səhifələrində “Tarixin fəlsəfəsi” barədə aşağıdakı maddələr nəzərə çatdırılır:

1. Tarix nələrdən ibarətdir – fərqlərin fəaliyyəti, sosial strukturlar, dövr və regionlar, sivilizasiyalar, başlıca səbəbləri ilahinin müdaxiləsi.

2. Tarix ayrı-ayrı hadisə və fəaliyyətlərdən başqa (*beyond*) onların əmələ gətirdikləri mənəvi struktur və istiqamətlərə də malikdirmi?

3. Tarix haqqında biliklərimizə, onun təqdimatı və izahatına nələr daxildir?

Eyni fəsil daxilində sırf fəlsəfi əhəmiyyətli suallardan başqa tarixi hadisələrin qavranılması və təfsirinə ciddi təsir göstərən bir sıra mühüm amillərin fəaliyyətindən ətraflı şəkildə bəhs olunur. Belə ki, mədəniyyətin yaddaşı nəzəriyyəsi, *cognitive dissonance* (qavramada dissonans, yəni yanlışlıq), musiqi dəyişiklikləri nəzəriyyəsi, trans–mədəni münasibətlər (*transculturation*) və hibridləşmə (*hybridization*); tarixşünaslığa təsiri olmuş P.Burdiye və M.Fuko nəzəriyyələri; etika, estetika, post–modernizm, mədəni hüquqlar və gender məsələlərinin tarixi aspektləri fəslin ümumi məzmununu tamamlayır. C.Mak.Kollum və D.Hebertin fikrincə, bütün qeyd olunan amillərin müfəssəl şərhə tarixi tədqiqatlarda, o cümlədən, etnomusiqşünaslıq əsərlərində səhli nəticələrin əldə olunmasına xidmət etməlidir.

Musiqi tarixinin araşdırılmasında nəzəriyyənin əhəmiyyətini kitabın V fəslində aydın şəkildə görmək olar. Ann E.Lukas “*Qədim musiqi, müasir mif: Fars musiqisi və Tarixi etnomusiqşünaslıqda metodologiya axtarırlar*”. Müəllif tədqiq etdiyi musiqi mədəniyyətinə diqqətlə yanaşır, bu barədə mövcud olan Orta əsr mənbələrinə tənqidi münasibət bəsləyir, həm də

bir sıra yeni nəzəriyyələrdən (məsələn, uzun dövrlər ərzində musiqi dəyişiklikləri nəzəriyyəsi, fasiləli və fasiləsizliyin vəhdəti, M.Fukonun təlimi və s.) faydalanmaqla İran musiqi tarixinin müəyyən cəhətlərini işıqlandırmaya nail olur. Onun fikrincə, İran tarixi mənbələrinə xas olan *seçkin (selective) interpretasiya* üsulu musiqi sənətinin müəyyən ünsürlərinə üstünlük verirsə, digərlərinə qarşı diqqətsiz və laqeyd qalmışdır: “Bəzi alimlər musiqi barədə farsların tarixi müddəalarını (*historical Persian statements*) təhlil üçün qeyri-dürüst hesab etməyə meyl göstərirlər” (1;s.185).

A.E.Lukas doğru olaraq, XIX əsrdə ənənəvi fars musiqisinin yeni bir mərhələyə qədəm qoyduğunu vurğulayır və belə bir inkişafda farsdilli mühitin rolunu da qeyd edir. Həmin mühitin coğrafi əhatəsi çox geniş olsa da (Hindistan, Orta Asiya, Anadolu, Azərbaycan), təəssüf ki, müəllif bu barədə öz fikirlərini dəqiqləşdirmir. Məsələn, o, dəstgah formasının yaradılmasında və Qacarlar sarayına gətirilməsində Azərbaycan musiqiçilərinin danılmaz əməyinə aid heç bir söz demir. Buna baxmayaraq, sözügedən bu tədqiqat öz məzmunu və metodları ilə diqqətəlayiqdir.

Kitabın digər fəsiləri ayrı-ayrı xalqların və ölkələrin musiqi tarixinə nüfuz etməsi və maraqlı tədqiqat üsullarının tətbiqi ilə maraqlıdır. Gələcəkdə yeri gəldikcə, onların da məzmununa dair müvafiq rəylərin bildirilməsi mümkündür. Eyni zamanda müasir təkəkkürlü mütəxəssislər, xüsusilə də, gənclər onları müstəqil şəkildə oxuyub mənimsəməyə daha çox səy göstərməlidirlər.

Beləliklə də, tarixi etnomusiqşınaslıq hələ “gənc” olsa da, səriştəli mütəxəssislər qrupunun böyük əməyi sayəsində perspektivli və geniş bir elmi fənnə çevrilmiş, möhkəm nəzəri, metodoloji və fəlsəfi təməllər üzərində qurularaq zəngin potensial qazanmışdır.

Tarixi etnomusiqşınaslıq ümumi etnomusiqşınaslığın və ya musiqi tarixinin məhdud bir tərkib hissəsi deyil. Bu fənn bir çox musiqi mədəniyyəti məsələlərinin tədqiqində yeni üfüqlər açır. Nəşirlər onun tətbiqi dairəsinin tezliklə daha da genişlənməsinə böyük ümidlər bəsləyirlər.

Təsadüfi deyil ki, məcmuənin son XI fəsinə yekunlaşdırıcı bölmədən daha çox yeni tədqiqatların bir başlanğıcı kimi baxılır, məzmunca rəngarəng olan əvvəlki fəsillərin bir çox qiymətli ideyaları göstərilir.

Yeni bir elmi fənn kimi tarixi etnomusiqşınaslığın ənənəvi olan musiqi tarixşınaslığı ilə qovuşması, hətta ikiyə haçalanmış musiqi elmi sahələrini (musiqşınaslıqla etnomusiqşınaslığın) bir-birinə sıx şəkildə bağlaya bilməsi C.Mak.Kollumla D.Hebertin ən böyük arzularındandır.

“Tarixi etnomusiqşınaslıqda nəzəriyyəsi və metod” kitabında musiqi təhsilinin tarixi məsələlərinə həsr olunmuş heç bir fəsil özünə yer almadığı üçün həmin mövzuda mövcud olan elmi əsərlərin şərhinə son fəsildə müəyyən yer ayrılmışdır. Kitab tarixi etnomusiqşınaslığın yaxınlarda daha böyük nailiyyətlər qazanacağına dərin inam aşılayır və bu istiqamətdə çalışmaq istəyən mütəxəssisləri qiymətli fikirlərlə təmin edir.

Yaşadığımız dövrdə Azərbaycan etnomusiqşınaslığını qayğılandıran iki başlıca vəzifə (*ikisi bir arada*) yenə də əvvəlki kimi qalmaqdadır: birincisi, Qərbi dünyasının aparıcı məktəbləri ilə yaxından tanış olmaq, ikincisi də, mütərəqqi elmi baxışları Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin özünəməxsus tələblərinə uyğun şəkildə tətbiq etmək. Bu baxımdan diqqətə layiq müasir elmi nəşrlərdən biri də, heç şübhəsiz, “Tarixi etnomusiqşınaslıqda nəzəriyyə və metod” adını daşıyan və zəngin ideyalarla dolu olan yeni kitabdır.

ƏDƏBİYYAT:

1. Theory and Method in Historical Ethnomusicology. (Tarixi etnomusiqşınaslıqda nəzəriyyə və metod). Edited by Jonathan Mc.Collum and David G.Hebert. Foreword by Keith Howard. LEXINGTON BOOKS. Lanham-Boudler- New York – London, 2014, 411 p.

2. Nettl, Bruno. The Study of Ethnomusicology. Twenty-nine Issues and Concepts. Urbana, IL; University of Illinois Press, 1983. 514 p.

3. Rice, Timothy. “Toward the Remodeling of Ethnomusicology” *Ethnomusicology* 31 (1987); 469-488.

4. Rice, Timothy. Ethnomusicology. A Very Short Introduction. Oxford, 2014, 151 p.

5. Адигезалзаде Г.А. Становление и развитие этномызыказнания в Азербайджане. Баку, 2008, 327 с.

6. Халык-заде Ф.Х. Азербайджанское этномузыказнание и традиции ученых Запада. Материалы Международной научной конференции «Музыкальная наука и искусство Востока и Запада: грани взаимодействия». Краснодар, 2015, с.176-180

7. Abdulla K.M., Bədəlbəyli F.Ş., Əlizadə F.Ə., Kərimi S.Ə., Məmmədəliyev V.M., Səfərova Z.Y., Talıbzadə.Ü.K., Vəlixanlı N.M. Azərbaycan musiqi tarixi. I c. Bakı, 2013, 592 s.

Фаттах Халыкзadə

Доктор философии по искусствоведению,
профессор АНК

ПЕРВАЯ КРУПНАЯ ПУБЛИКАЦИЯ ОБ ИСТОРИЧЕСКОЙ ЭТНОМУЗЫКОЛОГИИ

Резюме

Статья посвящена первой крупной публикации о новой области этномузыказнания – «Теория и метод в исторической этномузыкалогии» изданной Дж. Мак.Коллум и Д.Гебертом. Автор рецензии рассматривает такие важные аспекты данной дисциплины, как история, методология, теория, философия и другие, а также кратко характеризует общее содержание и научные подходы, использованные в других главах данного сборника.

Ключевые слова: историческая этномузыкалогия, история музыки, теория, метод, научные подходы

Fattah Khaligzade

PhD in Art,
Professor of ANC

FIRST LENGTHY BOOK ON HISTORICAL ETHNOMUSICOLOGY

Summary

This article is devoted to the first book-length publication about the new sub-field of ethnomusicology – *Theory and Method in Historical Ethnomusicology*, edited by J.Mc.Collum and D.Hebert, Author discusses important issues such as the discipline of history, methodology, theory, philosophy and etc., briefly characterizing general content and approaches used in other chapters of the volume.

Key words: historical ethnomusicology, musical historiography, theory, method, scientific approaches

Rəyçilər: sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru L.Hüseynova;
sənətşünaslıq üzrə elmlər doktoru A.Nəcəfzadə